

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

**ЧЕРКАСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ
ІМЕНІ ГЕРОЇВ ЧОРНОБИЛЯ**

Кафедра психології діяльності в особливих умовах

Мохнар Л.І.

Професійний психологічний відбір в ризиконебезпечних професіях

Методичні вказівки до виконання контрольної роботи
для слухачів заочної форми навчання за другим
(магістерським) рівнем вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»

Черкаси – 2023

УДК 378.1:374

ББК 88.4я73

М 62

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри психології діяльності в особливих умовах Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України (протокол № 2 від 30.08.2023).

Мохнар Л.І.

Професійний психологічний відбір в ризиконебезпечних професіях: [методичні вказівки до виконання контрольної роботи для слухачів заочної форми навчання за другим (магістерським) рівнем вищої освіти, спеціальності 053 «Психологія»] / Л.І.Мохнар – Черкаси: ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2023. – 14с.

У методичних вказівках викладені навчально-методичні матеріали, необхідні для самостійного виконання контрольної роботи з дисципліни «Професійний психологічний відбір в ризиконебезпечних професіях» слухачами заочної форми навчання, другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальності 053 «Психологія».

УДК 378.1:374

ББК 88.4я73

М 62

© Мохнар Л.І.

© Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СЛУХАЧА.....	4
ФОРМИ І МЕТОДИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ... 5	5
ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ЗАСВОЄННЯ ЗНАНЬ СЛУХАЧІВ.....	5
ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ ТА ВИБОРУ ВАРІАНТУ.....	6
ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ..	9
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	11
ДОДАТКИ.....	13

ВСТУП

Методичні вказівки з навчальної дисципліни «Професійний психологічний відбір в ризиконебезпечних професіях» адресовано слухачам заочної форми навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальності 053 «Психологія».

Представлений посібник складається з п'яти розділів, списку рекомендованої літератури та додатків. У посібнику викладено матеріали, необхідні для самостійного виконання контрольної роботи з дисципліни «Професійний психологічний відбір в ризиконебезпечних професіях», подано інформацію щодо організаційно-методичного забезпечення самостійної роботи слухача, форм і методів поточного та підсумкового контролю, оцінювання результатів засвоєння знань слухачів, вимоги до оформлення контрольної роботи та вибору варіанту, теоретичні питання для виконання контрольної роботи. У необхідному об'ємі вказано базову та допоміжну літературу.

Завдання, що становлять зміст контрольної роботи слухача, охоплюють усю теоретичну структуру курсу дисципліни, і сформульовані так, що повною мірою дають змогу перевірити, як слухачі засвоїли знання щодо особливостей психологічного консультування.

Кожен варіант контрольної роботи містить два питання. Усі варіанти рівнозначні за своєю складністю і потребують застосування широкого діапазону знань, спрямовані не на просте відтворення окремих аспектів тієї чи іншої проблеми, а вимагають активізації творчої мисленевої діяльності слухачів.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СЛУХАЧА

Самостійна робота слухача, відповідно до Державних стандартів освіти, повинна становити не менш як 50% часу, передбаченого для виконання основної освітньої програми з урахуванням рекомендацій Міністерства освіти і науки України щодо кількості годин аудиторних занять на тиждень.

Головною метою самостійної роботи слухача є формування його пізнавальної активності, засвоєння ним основних умінь та навичок роботи з навчальними матеріалами, поглиблення та розширення вже набутих знань, підвищення рівня організованості.

Основними завданнями самостійної роботи слухача є засвоєння в

повному обсязі основної освітньої програми та послідовне вироблення навичок ефективної самостійної професійної (практичної й науково-теоретичної) діяльності на рівні встановлених стандартів.

Зміст самостійної роботи слухача визначається навчальною програмою вивчення дисципліни, завданнями та рекомендаціями викладача.

Обсяги самостійної роботи окремого слухача можуть значно виходити за межі навчальної програми, якщо це зацікавило його і у нього виникло бажання (потреба) у поглибленні та розширенні знань з даної навчальної дисципліни.

Самостійна робота слухачів охоплює: підготовку до аудиторних занять; виконання завдань з навчальної дисципліни протягом семестру; самостійну роботу; підготовку до всіх видів контрольних випробувань тощо.

Самостійному вивченню слухачами курсу чи окремих його тем передують оглядові лекції, на яких розглядаються завдання та послідовність вивчення курсу, найбільш важливі та проблематичні аспекти дисципліни, особливості їхнього вирішення у сучасних умовах глобалізації освітньої діяльності.

ФОРМИ І МЕТОДИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Під час проведення семінарських занять перевіряється засвоєння матеріалу, викладеного в лекції та індивідуальна робота слухачів під час самопідготовки. До контрольних заходів входять поточний і підсумковий контроль.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості слухача до виконання конкретної роботи. Форма проведення поточного контролю під час навчальних занять і система оцінювання рівня знань визначаються кафедрою.

Підсумковий контроль проводиться з метою перевірки рівня засвоєння слухачами тем, передбачених програмою дисципліни «Професійний психологічний відбір в ризиконебезпечних професіях». Форма підсумкового контролю – екзамен.

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ЗАСВОЄННЯ ЗНАНЬ СЛУХАЧІВ

Оцінювання результатів засвоєння знань слухачів здійснюється у такий спосіб і за такими критеріями: усне опитування; результати самостійної роботи (контрольна робота); результати заліку.

Шкала оцінювання знань наведена в таблиці 1.

Таблиця 1.

Шкала оцінювання знань: національна та ECTS

100-бальна шкала	Шкала ECTS	4-бальна шкала
90–100	A	відмінно
80–89	B	добре
65–79	C	
55–64	D	задовільно
50–54	E	
35–49	FX	незадовільно

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ ТА ВИБОРУ ВАРІАНТУ

Контрольна робота є самостійним видом роботи слухача, передбаченим навчальним планом вивчення курсу «Професійний психологічний відбір в ризиконебезпечних професіях».

Контрольну роботу оформляють на аркушах формату А4 (210 × 297мм), виконують машинописним або машинним (за допомогою комп'ютерної техніки) способом на одному боці аркуша білого паперу.

При машинописному виконанні контрольну роботу друкують через півтора інтервали, з розрахунку не більш 30 рядків на сторінці за умов рівномірного її заповнення та висотою літер і цифр не менш, ніж 1,8 мм. (кегель 14).

Текст слід друкувати, витримуючи параметри сторінок: верхній, нижній береги – 20 мм, лівий – 30 мм, правий – 15 мм. Під час виконання роботи необхідно дотримуватися рівномірної щільності, контрастності й чіткості тексту.

Помилки, описки та графічні неточності допускається виправляти підчищенням або зафарбуванням білою фарбою і нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого зображення машинописним способом або від руки. Виправлене повинно бути такого ж кольору, як і основний текст.

Перед виконанням контрольної роботи необхідно ознайомитись з методичними вказівками, питаннями, передивитися записи, зроблені на лекціях.

На обкладинці необхідно вказати назву навчального закладу, факультету, предмету, що вивчається, шифр залікової книжки, прізвище, ім'я та по батькові слухача (Додаток А).

Під час виконання роботи необхідно спочатку записати питання, а потім дати на нього відповідь. Відповіді повинні бути конкретними, написані державною мовою, акуратно оформлені.

У тексті контрольної роботи обов'язкове посилання на літературні джерела, перелік яких наводиться у списку використаної літератури. У список літератури вносяться праці, з яких запозичуються цитати, думки, статистичні дані, на які робиться посилання.

Бібліографічні посилання – це сукупність відомостей про літературне джерело, що використовується в тексті контрольної роботи. Джерела в списку літератури потрібно розташовувати згідно порядку посилань в тексті роботи чи алфавітному порядку. Посилання в тексті на джерела слід зазначати у квадратних дужках, порядковий номер джерела визначається згідно із списком літератури.

У кінці роботи необхідно вказати перелік використаної літератури, поставити дату і підпис. Виконана робота прикріплюється в гул клас дисципліни на перевірку в строк, який вказаний у графіку виконання контрольних робіт (за два тижні до заліку чи іспиту).

Оцінюється робота з урахуванням глибини викладення матеріалу, самостійності виконання та вміння використовувати теоретичні знання на практиці.

Рівень знань слухачів дисципліни за підсумками виконання контрольних робіт оцінюється з огляду на наступні критерії:

1. Повнота та правильність виконання завдання – основний критерій.
2. Здатність слухача диференціювати, інтегрувати та уніфікувати знання.

Контрольна робота з дисципліни «Професійний психологічний відбір в ризиконебезпечних професіях» складається з двох теоретичних питань.

Обов'язковими вимогами до теоретичних завдань є: повна відповідь на питання; посилання на літературні джерела та їхній список.

Контрольна робота оцінюється: «зарахована», «не зарахована». У разі незарахування контрольної роботи вказуються причини цього. Контрольна робота може бути незарахована у випадках:

- виконано не той варіант контрольної роботи;
- теоретичне завдання виконане з порушенням вимог до нього, в т.ч. стосовно обсягу;
- не виконано або не вірно виконано одне із завдань.

Отримавши незараховану контрольну роботу, слухач зобов'язаний уважно ознайомитися із зауваженнями і внести в роботу відповідні зміни та доповнення, усунути вказані недоліки. На обкладинці допрацьованої роботи необхідно вказати «Повторно» і направити її у відділення заочного навчання.

Слухачі, які несвоєчасно направили контрольну роботу без поважних причин, на екзаменаційну сесію не викликаються.

Вибір варіанту

Варіант контрольної роботи визначається за двома останніми цифрами залікової книжки слухача, у відповідності з таблицею 2. Наприклад, номер залікової книжки 10045. Отже, варіант контрольної роботи – 45. За таблицею 2 визначаємо номери питань вказаного варіанту – 9, 19.

Таблиця 2

Таблиця вибору завдань

		Остання цифра шифру залікової книжки									
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Передостання цифра шифру залікової книжки	0	1, 50	2, 49	3, 48	4, 47	5, 46	6, 45	7, 44	8, 43	9, 42	10, 41
	1	10, 40	1, 39	2, 38	3, 37	4, 36	5, 35	6, 34	7, 33	8, 32	9, 31
	2	2, 30	3, 29	4, 28	5, 27	6, 26	7, 25	8, 24	9, 23	10, 22	1, 21
	3	3, 20	4, 19	5, 18	6, 17	7, 16	8, 15	9, 22	10, 13	1, 25	2, 11
	4	4, 23	5, 34	6, 39	7, 28	8, 49	9, 19	10, 14	1, 31	2, 12	3, 47
	5	5, 33	6, 17	7, 26	8, 14	9, 15	10, 27	1, 41	2, 43	3, 19	4, 15
	6	6, 11	7, 12	8, 13	9, 16	10, 31	1, 16	2, 17	3, 18	4, 30	5, 20
	7	7, 21	8, 22	9, 23	10, 24	1, 25	2, 26	3, 27	4, 45	5, 29	6, 30
	8	8, 31	9, 32	10, 33	1, 34	2, 35	3, 36	4, 37	5, 38	6, 39	7, 40
	9	9, 41	10, 42	1, 43	2, 44	3, 45	4, 46	5, 47	6, 48	7, 49	8, 50

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

1. Професійно-психологічний відбір як галузь психологічної науки: поняття за завдання.
2. Теоретичні та методологічні засади професійного відбору: об'єкт, предмет, методи та види.
3. Принципи професійного відбору спеціалістів.
4. Історичні аспекти професійного відбору спеціалістів.
5. Вимоги професії до особистості.
6. Поняття професійно важливих якостей персоналу ДСНС України.
7. Характеристика основних методичних прийомів психологічного

аналізу діяльності.

8. Особливості концепцій аналізу діяльності та професійної придатності особистості.

9. Професіографія та її місце в системі професійної орієнтації населення.

10. Методи професіографії.

11. Принципи професіографії.

12. Поняття професіограми та психограми професії.

13. План-схема психологічної характеристики професії.

14. Опитувальні листи для виявлення професійно важливих якостей спеціалістів.

15. Організація професійно-психологічного відбору в ДСНС України.

16. Правове забезпечення професійно-психологічного відбору в ДСНС України.

17. Види (методи) професійно-психологічного відбору персоналу ДСНС України.

18. Принципи професійно-психологічного відбору персоналу ДСНС України.

19. Психодіагностика здібностей та інтелекту особистості.

20. Вивчення особистісних якостей кандидата.

21. Дослідження індивідуальних особливостей психічних функцій персоналу ДСНС України.

22. Система професійного психофізіологічного відбору працівників для виконання робіт підвищеної небезпеки: завдання та зміст.

23. Організація психофізіологічного дослідження персоналу ДСНС України.

24. Нормативно-правове забезпечення психофізіологічної експертизи персоналу ДСНС України.

25. Методи психофізіологічної експертизи персоналу ДСНС України.

26. Методики психофізіологічної експертизи персоналу ДСНС України.

27. Особливості діяльності суб'єкта у системі взаємодії «людина-техніка».

28. Психологічні проблеми класифікації професій.

29. Психологічна класифікація професійної діяльності спеціалістів в екстремальних та звичайних умовах.

30. Психологічні особливості професійного самовизначення.

31. Професійна орієнтація в системі ДСНС України.

32. Паспорт професії та професійно важливі якості рятувальника.

33. Психологічна професіографія.

34. Види професіограм, їх структура та зміст.

35. Методи визначення професійно важливих якостей.

36. Експертні методи визначення професійно важливих якостей.

37. Психологічні технології розвитку професійно важливих якостей.

38. Історія розвитку професійно-психологічного відбору персоналу ДСНС України.
39. Особливості професійного відбору рятувальників у різних країнах світу.
40. Методологія професійно-психологічного відбору персоналу ДСНС України.
41. Психомоторика особистості в системі профвідбору.
42. Сучасні погляди на проблему здібностей.
43. Сучасні вимоги до вибору методик професійного відбору.
44. Показники оцінки професійної придатності.
45. Професійно-психологічний відбір спеціалістів в Україні.
46. Основні етапи становлення професійного відбору за кордоном.
47. Професіографія та її місце в системі професійної орієнтації населення.
48. Види (методи) професійно-психологічного відбору персоналу ДСНС України.
49. Нормативно-правове забезпечення професійно-психологічного відбору персоналу ДСНС України.
50. Психологічне обстеження професійної придатності кандидатів на навчання у ВНЗ ДСНС України: психодіагностика здібностей та інтелекту; вивчення особистісних якостей кандидата.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова

1. Бут В.П. Методичні рекомендації по особливостях професійного відбору до оперативно-рятувальної служби цивільного захисту МНС України : навч. посіб. / В.П. Бут, В.В. Вареник. – Черкаси : ЧПБ МНС України, 2004. – 133 с.
2. Вареник В.В. Інженерно-психологічне забезпечення професійного відбору до державної пожежної охорони України: дис... канд. психол. наук : 19.00.03 / Вареник Володимир Володимирович. – К., 2001. – 219 с.
3. Вареник В.В. Теоретичні основи і методики професійного відбору пожежників : [посіб.] / В.В. Вареник. – Черкаси : ЧПБ МНС України, 1999. – 72 с.
4. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / М.С. Корольчук. – [2-е вид., випр. та доп.]. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2004. – 400 с.
5. Корольчук М.С. Теорія і практика професійного психологічного відбору : навч. посіб. / М.С. Корольчук, В.М. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 532 с.
6. Макаренко М.В. Основи професійного відбору військових спеціалістів та методики вивчення індивідуальних психофізіологічних відмінностей між людьми / М.В. Макаренко. – К. : Інститут фізіології

ім. О.О. Богомольця НАН України, Науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних Сил України, 2006. – 395 с.

Допоміжна

1. Баклицький І.О. Психологія праці : [підруч.] / І.О. Баклицький. – [2-е вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 655 с.
2. Болтівець С.І. Апаратурне вимірювання психофізіологічних станів готовності до переживання ризиків і небезпек / С.І. Болтівець // Практична психологія та соціальна робота. – 2009. – № 11. – С. 44–48.
3. Бут В.П. Формування професійно важливих якостей газодимозахисників-рятувальників МНС України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.09 «Психологія діяльності в особливих умовах» / В.П. Бут. – К., 2008. – 20 с.
4. Гонтаренко Л.О. Професіографічний аналіз діяльності працівників чергово-диспетчерської служби екстреного виклику МНС України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.09 «Психологія діяльності в особливих умовах» / Л.О. Гонтаренко. – Харків, 2008. – 23 с.
5. Грибенюк Г.С. Психологічна класифікація спеціальностей оперативно-рятувальної служби цивільного захисту / Г.С. Грибенюк // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова. Серія № 12. Психологічні науки : Зб. наук. пр. НПУ ім. М.П.Драгоманова. – К., 2004. – № 2 (26). – С. 301-308.
6. Кораблін В.О. Професійно-психологічний відбір у Збройні сили України: методичні рекомендації / В.О. Кораблін, С.В. Хопьорський, Т.М. Яковенко. – К. : КВГІ, 1996. – 172 с.
7. Кришталь М.А. Психологічне забезпечення професійної діяльності працівників пожежно-рятувальних підрозділів МНС України : [навч. посіб.] / М.А. Кришталь. – Черкаси : АПБ ім. Героїв Чорнобиля, 2011. – 226 с.
8. Ложкін Г.В. Психологічне супроводження військовослужбовців в діяльності за екстремальних умов / Г.В. Ложкін. – К. : МОУ, 2003. – 218 с.
9. Малхазов О.Р. Впровадження спеціальних психофізіологічних технологій у систему профвідбору фахівців для авіаційної галузі України / О.Р. Малхазов, В.П. Бабак, В.П. Харченко // Наука та інновації. – 2007. – Т. 3, № 5. – С. 36–52.
10. Миронець С.М. Структура професійно важливих якостей рятувальників МНС України / С.М. Миронець // Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К. : «ГНОЗІС», 2003. – Т. V (Ч. 2). – С. 151–156.
11. Москаленко А.П. Психологічне забезпечення професійного відбору до вищих начальних закладів системи МВС України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.03. «Психологія праці, інженерна психологія» / А.П. Москаленко. – Харків, 2002. – 19 с.

12. Охременко О.Р. Складання професіограм : [методичний посібник] / О.Р. Охременко. – К. : ВГІ НАОУ, 2000. – 24 с.
13. Професіографічний аналіз діяльності начальників караулів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту МНС України: [монографія] / А.Г. Снісаренко, М.А. Кришталь, В.П. Садковий, О.В. Тімченко. – Х. – Черкаси: видавець Ю. Чабаненко, 2011. – 230 с.
14. Професіографічний аналіз діяльності фахівців Державної воєнізованої гірничорятувальної служби України: [монографія] / С.Ю. Лебедева, Н.В. Оніщенко, Є.М. Рядинська, О.В. Тімченко та ін. – Х.: НУЦЗУ, 2011. – 170 с.
15. Соціально-психологічні детермінанти помилкових дій у професійній діяльності фахівців водолазних формувань аварійно-рятувальних підрозділів МНС України : монографія / [Лебедев Д.В., Лебедева С.Ю., Тімченко О.В. та ін.]. – Х. : УЦЗУ, 2009. – 216 с.
16. Фомич М.В. Психологічні особливості розвитку професійно важливих якостей начальників караулів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту : [монографія] / М.В. Фомич, М.А. Кришталь, П.В. Теслюк. – Черкаси : видавець Ю. Чабаненко, 2014. – 166 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ІМЕНІ ГЕРОЇВ ЧОРНОБИЛЯ
ВІДДІЛЕННЯ ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ

КОНТРОЛЬНА РОБОТА

з навчальної дисципліни

Професійний психологічний відбір в ризиконебезпечних професіях
(назва дисципліни)

Студента (ки) ___-го курсу
___ групи ОР «магістр»

Спеціальності 053 «Психологія»
Іваненка І.І.
Шифр 879

м. Черкаси – 2023 рік

Навчальне видання

Мохнар Людмила Іванівна

Професійний психологічний відбір в ризиконебезпечних професіях

Методичні вказівки до виконання контрольної роботи
для слухачів заочної форми навчання за другим
(магістерським) рівнем вищої освіти
спеціальності 053 «Психологія»

Підписано до друку 30.08.2023. Формат 60x90 1/16.
Папір Technіk соріг. Друк ризограф. Ум. друк. арк. 3,6.
Тираж 100 прим. Замовлення № 234.
Друкарня Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України.
18034, м. Черкаси, вул. Онопрієнка, 8.